

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Viite: Asiantuntijapyyntö 8.1.2019

Asia: KAA 5/2018 vp Maksuton toisen asteen koulutus kaikille

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikossa mainittuun kansalaisaloitteeseen liittyen sekä lausuu eduskunnan sivistysvaliokunnalle kunnioittaen seuraavaa:

Yleistä

Maksuton toisen asteen koulutus kaikille -kansalaisaloitteessa esitetään, että eduskunta laatii perusteellisen selvityksen ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin ja lakiuudistuksiin lukio- ja ammatillisten opintojen maksullisuuden poistamiseksi. Kansalaisaloitteen allekirjoittajien mielestä opiskelijoilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella toisella asteella. Kansalaisaloite sisältää eduskunnalle kaksi esitystä: esityksen perusteellisen selvityksen laatimisesta toisen asteen koulutuksen maksullisuuden poistamiseksi sekä esityksen eduskunnan ryhtymisestä selvityksen perusteella tarvittaviin toimenpiteisiin ja lakiuudistuksiin.

Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry on yksi aloitteen takana olevista niin sanotuista vireillepanijajärjestöistä ja allekirjoittaa siten kansalaisaloitteessa esitetyt näkemykset.

Suomessa koulutus on perinteisesti nähty tärkeänä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. OSKU katsoo, että toiminnalliset ja taloudelliset panostukset toisen asteen koulutuksen maksuttomuuteen ovat kannatettavia ja suorastaan välttämättömiä, sillä toisen asteen tutkinto on tutkitusti yksi tärkeimmistä syrjäytymistä ehkäisevistä tekijöistä. On myös osoitettu, että pelkän peruskoulun varassa oleville kasautuu muita enemmän sosiaalisia, terveydellisiä ja taloudellisia ongelmia. Tällä hetkellä suomalaisista nuorista kuitenkin jopa 15 % on ilman toisen asteen tutkintoa 25 ikävuoteen mennessä. Samaan aikaan on tiedossa, että taloudelliset esteet ovat yksi merkittävä kysymys jo toisen asteen koulutuksenkin keskeyttämisen syynä. Jotta toisen asteen koulutus olisi aidosti kaikkien saavutettavissa oleva mahdollisuus, tarvitaan määrätietoisia toimia tilanteen korjaamiseksi.

Taloudelliset esteet opinpolun tukkeina

Vaikka suomalaiset nuoret suhtautuvat myönteisesti oppimiseen ja koulutukseen, tällä hetkellä taloudelliset esteet kaventavat nuoren mahdollisuuksia päättää opiskelualastaan tai -paikastaan.

Vuoden 2017 Nuorisobarometriin osallistuneista nuorista 94 prosenttia uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Samoin nuoret kokivat yleissivistyksen arvokkaaksi ja suurin osa Nuorisobarometriin osallistuneista nuorista kertoi opiskelevansa itselleen mieluista alaa. Nuorisobarometrin tulosten perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että taloudelliset syyt vaikuttavat esimerkiksi nuorten tekemiin opiskelupaikkapäätöksiin tai saavat nuoria viivyttämään valmistumistaan.

Nykytilassa peruskoulun jälkeinen koulutus ei ole Suomessa yhdenvertaisesti kaikkien ulottuvilla, vaikka sekä Suomen perustuslaki että YK:n lapsen oikeuksien sopimus niin velvoittavat. Perustuslain 16. pykälän mukaan julkisen vallan on Suomessa turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Suomea velvoittavan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan mukaan valtion on puolestaan edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. Lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklassa, ensimmäisessä kohdassa ohjeistetaan sopimuksen ratifioineita jäsenvaltioita ryhtymään tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville.

Tällä hetkellä opetus toisen asteen koulutuksessa on maksutonta, mutta lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelijoilla on velvollisuus itse hankkia opinnoissa välttämättömät oppikirjat, välineet ja tarvikkeet sekä vastata tutkintomaksuista. Lisäksi koulutukseen osallistumisesta saattaa muodostua opiskelijalle muita välillisiä kuluja esimerkiksi matka- tai asumiskustannusten muodossa.

Rahan puute vaikuttaa tällä hetkellä toisen asteen koulutuksen keskeyttämiseen. Erityisen huolestuttavana tilanne näyttäytyy toisen asteen ammattiin opiskelevien keskuudessa, sillä vuoden 2017 Nuorisobarometrin tulosten mukaan peräti 16 ammatillisen tutkinnon keskeyttäneistä ilmoitti rahan puutteen vaikuttaneen keskeyttämiseen erittäin tai melko paljon. Myös Pelastakaa Lapset ry:n vuonna 2017 toteuttama selvitys toisen asteen opintojen kustannuksista ja niiden vaikutuksista opiskelijoiden ja heidän perheidensä elämään ja toimeentuloon välittää samaa viestiä: selvityksen 575:stä vastaajasta lähes 60 prosenttia koki, että toisen asteen kustannukset olivat aiheuttaneet heille tai heidän perheilleen taloudellisia haasteita.

Yksittäisten opiskelijoiden ja heidän perheidensä näkökulmasta tilannetta vaikeuttaa entisestään se, että opinnoissa todellisuudessa tarvittavien hankintojen hintalappu on suuruudeltaan varsin tuntematon. Pelastakaa Lapset ry:n vuoden 2017 selvityksen mukaan oppilaitokset eivät tiedota opiskelijoille opintojen kokonaiskustannuksista, ja ne tulevatkin monelle opiskelijalle täytenä yllätyksenä: 85 prosenttia selvityksen vastaajista kertoi, etteivät heidän oppilaitoksensa tiedottaneet opintojen kokonaiskustannuksista. 79 prosenttia vastanneista ilmoitti, että opintojen kustannukset selvisivät heille vasta opintojen aloittamisen jälkeen, usein vasta hankintojen yhteydessä. Tämä voi aiheuttaa niin perheille kuin nuorille itselleen isoja, ennalta suunnittelemattomia ongelmia.

Toiselle asteelle hakeudutaan usein 15-vuotiaana – iässä, jolloin riippuvuus perheen toimeentulosta on väistämätöntä. Se, etteivät kaikki nuoret Suomessa voi opiskella kykyjensä ja kiinnostuksensa

mukaan, on sekä ongelma nuorten yhdenvertaisuudelle että lisää suomalaisen yhteiskunnan eriarvoistumista ja lisää köyhyyden ylisukupolvistumista.

Nykyinen hankintamalli aiheuttaa kustannuksia ja tehottomuutta

Huomionarvoista on kiinnittää huomiota siihen, että kansalaisaloitteessa ei esitetä mitään yksittäistä toimintamallia toisen asteen koulutusten kustannuksiin puuttumiseksi – ei siis esimerkiksi nykyisen materiaalien ja välineiden hankintatavan kustannusten siirtämistä sellaisenaan valtion talousarvioon. Nykytilanteen ongelmallisuus kumpuaa olennaisesti tilanteesta, jossa oppimateriaalien ja -välineiden hankinnasta päättävillä tahoilla ei ole vastuuta kustannuksista huolehtimisesta, mikä johtaa tehottomuuteen sekä materiaalien ja välineiden kustannusten että käytön näkökulmasta.

Toisen asteen koulutuksen koulutuskustannukset ovat edelleen Suomessa varsin tuntemattomia erityisesti ammatillisen koulutuksen kustannusten osalta. Vaikka opetusministeri Grahn-Laasosen johdolla on teetetty jo kaksi selvitystä aiheesta, ei näissä selvityksissä ole tarkasteltu laajasti uudenlaisia ratkaisuja ja niiden kustannusvaikutuksia koko valtiontalouteen. Toisen asteen maksuttomuuden todelliset kokonaiskustannukset ovat edelleen selvittämättä. Opetushallituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön alkuvuonna 2018 julkaisemat selvitykset ovat keskittyneet opintojen nykyisten kustannusten arvioimiseen. Kuitenkaan esimerkiksi eri ammatillisen toisen asteen tutkintojen kustannuksista ei näidenkään selvitysten jälkeen ole kattavaa kuvaa, eikä siksi moni nuori tiedä vieläkö opintoja aloittaessaan, kuinka paljon ne tulevat hänelle maksamaan.

Kansalaisaloitteessa esitettyä perusteellista selvitystä maksuttoman toisen asteen toteuttamisen vaihtoehtoista ja kustannuksista ei ole vielä tehty. Erilaisten laina- ja kirjastojärjestelyiden, digitaalisten mahdollisuuksien ja muiden vaihtoehtoisten ratkaisujen kustannusvaikutukset on vielä selvitettävä, jotta maksuttomuuteen voitaisiin siirtyä tehokkaasti ja kohtuullisin kustannuksin.

Lakimuutos, hankintatapojen järkevöittäminen ja taloudelliset resurssit

Toisen asteen opintojen maksuttomuudesta olisi mahdollista säätää lailla. Maksuttomuudesta voitaisiin kirjata esimerkiksi perusopetuslain 31 pykälää vastaavalla tavalla, mikä lakiin ammatillisesta koulutuksesta kirjattuna voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti: *”Tässä laissa tarkoitettu ammatillinen perustutkintokoulutus ja valmentava koulutus ovat opiskelijalle maksuttomia. Lisäksi opiskelijaksi ottamisessa käytettävät pääsy- ja soveltuvuuskokeet ovat hakijalle maksuttomia. Koulutuksen järjestäjä on velvollinen tarjoamaan opiskelijalle tarvittavat oppimateriaalit ja välineet opintojen suorittamista varten.”*

Lakimuutos tarvitsisi toki rinnalleen oppimateriaalien ja -välineiden hankintatapojen järkevöittämisen lisäksi myös taloudellisia resursseja, jotta oppimateriaalien ja -välineiden kustannusten siirtäminen pois opiskelijoilta ei heikentäisi koulutuksen järjestäjien taloudellista tilannetta. Valtion talousarviossa

Lausunto 15.1.2019

olisi huomioitava koulutuksen järjestäjien vastuulle siirtyvät kustannukset, jotta maksuttomuus ei johtaisi esimerkiksi leikkauksiin opetuksesta.

Maksuttomalla toisella asteella suomalaisten kannatus

Maksuttomalla toisen asteen koulutuksella on vahva kannatus suomalaisten keskuudessa. Uutissuomalaisen joulukuussa teettämän kyselytutkimuksen mukaan 18 vuotta täyttäneistä suomalaisista 65 prosenttia kannattaa toisen asteen opintojen aitoa maksuttomuutta.

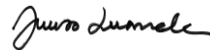
Helsingissä 15.1.2019

Jessica Makkonen

Puheenjohtaja

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry

Juuso Luomala

Pääsihteeri

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry

Lisätietoja:

- puheenjohtaja Jessica Makkonen, jessica.makkonen@osku.info, 044 977 6356
- pääsihteeri Juuso Luomala, juuso.luomala@osku.info, 044 977 4014